

Tyder på en skola med svåra systemfel

Skolvärlden den 18 februari 2016

Ännu 25 år efter 1990-talets stora skolreformer är det svårt att få några tydliga svar på frågan hur dessa reformer påverkat utvecklingen i skolan. Det är till och med svårt att säkert datera startpunkten för det kunskapsfall som otvetydigt skett. En viktig anledning till dessa problem är att uppföljningen av skolans resultat under lång tid varit svag. Trots att flertalet svenska barn börjar förskolan i ettårsåldern har vi fram till nyligen inte ens vetat var i utbildningsväsendet dessa barn befunnit sig förrän de lämnar grundskolan 15 år senare.

Som nyligen konstaterades vid ett seminarium med skolforskande national-ekonomer har även utbildningsvetenskapen varit måttligt intresserad av empiriska effektutvärderingar av reformer och av vad som händer i klassrummen. Utrymmet för fri spekulering är därför stort och dateringen av när den egna favoritförklaringen egentligen infördes i skolan tycks i hög grad styras av den senaste dateringen av resultatfallets startpunkt.

Vad som dock står klart är att kunskapsfallet är generellt och att det har påverkat alla elevgrupper. Att lärar-yrket förlorat i attraktivitet och att huvudmännen nedprioriterat ämneskunskaper är troliga delförklaringar till denna utveckling. Samtidigt är detta faktorer som främst borde synas på högstadiet och resultaten har försämrats även i lägre åldrar. Även om yttre faktorer som invandring och läsvanor i hemmet påverkat resultaten negativt så är det troligt att huvud-förklaringen står att finna i skolans arbetsätt.

Frågan är hur detta kan ske utan att några varningsklockor ringer. Märker inte lärare och rektorer om nya arbetsätt leder till att eleverna lär sig mindre, eller håller man trots sämre resultat fast vid det nya? Man hade kunnat förstå det senare om skolans arbetsätt vore hårt centralt reglerat, men det är i mycket hög grad upp till skolan och lärarna att bestämma hur undervisningen bedrivs.

Om försämringar inte märks hänger detta ihop med bristande uppföljning. Att följa upp resultaten bristfälligt är dock ett val – av lärare, rektorer och huvudmän – och därför inte mycket till förklaring. Alltså återstår två möjligheter: man har inte kunnat eller inte velat göra något åt utvecklingen. Vad i skolsystemet som gör det svårt eller oviktigt att göra rätt är därför vad vi måste förstå. Och det gör vi inte i dag.

Det saknas dock inte hypoteser. Bland skolforskande nationalekonomer är betygssystemet med dess fokus på att få elever över F, dokumentationskrav och bristande likvärdighet en favoritkandidat. En annan är skolsystemets brist på återkoppling: Alla – från elever till skolchefer – rapporterar uppåt, men responsen på det som rapporteras är begränsad.

Tillvaron i ett sådant system måste te sig både ensamt och stressande, vilket också märks i internationella jämförelser. Trots att elevernas undervisningstid är låg och lärartätheten hög, så arbetar svenska lärare och rektorer många timmar och de känner sig hårt pressade. Detta tyder på en skola med svåra systemfel. Eftersom vi fortfarande famlar efter förklaringar till vari dessa fel består, är risken tyvärr stor att lösningarna inte blir optimala.

Jonas Vlachos, professor i nationalekonomi vid Stockholms universitet och Institutet för näringslivsforskning, IFN